

SAMTIDEN FRA FRAMTIDEN

Da alder ikke bare var et tall

OLE MARTIN MOEN er filosof og professor ved OsloMet. I «Samtiden fra framtiden» diagnostiserer han viktige institusjoner eller fenomener i samtiden – sett fra framtiden.

På begynnelsen av 2000-tallet tok alderdom livet av rundt 100 000 mennesker per dag. Dette er like i overkant av antallet mennesker som svartedauden tok livet av per dag da den herjet på sitt verste.

De fleste som levde rundt 2000-tallet, kunne merke allerede i trettiårsalderen at kroppens forfall hadde begynt. Ved fylte 70 hadde prosessen kommet så langt at folk gikk over i permanent sykemelding («pensjon»). Derfra gikk de inn i en tid med gradvis mer sykdom, skader og smerter, kombinert med redusert bevegelse og svekkede kognitive evner. Til slutt døde de, hvorpå de ble gravd ned i et hull i bakken.

Siden denne prosessen har vært obligatorisk for mennesker gjennom mesteparten av historien, er det forståelig at de fleste religioner har hatt forestillinger om et hinsidig paradys der man ikke eldes. Vi har også, i alle de store sivilisasjonene, funnet spor etter en jakt på

«ungdomskilden». På 1600-tallet slo Francis Bacon fast, som et prinsipp det knapt var nødvendig å begrunne, at det ultimate målet for vitenskapelig virksomhet var å forlenge livet.

I etterkrigsårhundret (1950–2050) gjorde bioteknologien det mulig, for første gang i historien, å bremse menneskekroppens forfall. Fra tidlig på 2000-tallet ble dette gjort med svært gode resultater på mus. Imidlertid ser det ut til at det samtidig ble bred oppslutning om et synspunkt som tidligere ville ha vært uhørt: At det ikke ville være et gode å bekjempe aldring dersom anledningen bød seg. Til tross for at det var tilnærmet universell enighet om at bioteknologien burde brukes til å bote på skadene som aldringsprosessen medførte, ble det ansett som svært radikalt å mene at *selve aldringsprosessen* hos mennesker burde gjøres noe med.

Hvorfor tenkte man slik? En utbredt oppfatning blant nåtidens idéhistorikere er

at mange slet med å forstå forskjellen på *å leve mange år* og *å eldes*.

Vi finner et eksempel på en slik sammenblanding i et utbredt munnhell. Dersom noen klaget og sa «det er fælt å bli gammel», var det ikke uvanlig at noen responderte at «alternativet er verre» – da underforstått at alternativet til å bli gammel er å dø. Det er sant at alternativet til å fortsette å leve, er å dø. Imidlertid ser det ikke ut til at de som klaget over at det var fælt å bli gammel, klaget over selve levetiden. Det ser snarere ut til at de klaget over at kroppen eldes, med de sykdommene, skadene og smertene det bærer med seg. Men hvis problemet var at de *eldes*, burde det ha vært åpenbart at det motsatte ville være at de *ikke eldes*. Siden folk likevel gikk med på at «alternativet er verre», ser det ut til at de anså døden som motsatsen, ikke bare til å leve lenge, men også til å eldes.

*Hvorfor tenkte
man slik?
En utbredt
oppfatning
blant nåtidens
idéhistorikere
er at mange slet
med å forstå
forskjellen på å
leve mange år og
å eldes.*

Det kan dermed virke som om man tenkte at det var en helt nødvendig sammenheng mellom antall

år og kroppslig forfall, for eksempel mellom 70 år og grått hår. Imidlertid var det velkjent at en hamster allerede ved 3-årsalderen ble grå og skral av elde. På motsatt side var det lett tilgjengelig kunnskap at grønlandshaien (*håkjerring*) kunne være i god form som 300-åring. Det var også veletablert at nesledyr ikke eldes i det hele tatt, og at maneten *turritopsis dohrnii* kunne reversere sin egen aldringsprosess. Hvordan kunne mennesker vite dette og samtidig slite med å skille alder fra elde?

For å forstå datidens tenkning er det viktig at vi tar inn over oss behovet menneskene hadde for å holde vonde tanker om forfall og død på avstand. Det ser ut til at mange, både individuelt og kollektivt, drev med en aktiv dissosiering. Mekanismene man tok i bruk for å skjule døden, ble godt beskrevet i begynnelsen av det første av de i alt 37 bindene i bokserien *Min kamp* av Karl Ove Knausgård (1968–2016). Vi må også huske at det fantes en utbredt kognitiv bias som gikk ut på at man satte likhetstegn mellom det uunngåelige og det beste. I dag vil vi tenke at dersom det er ille at noe skjer iblant, vil det være verre dersom det skjer hyppig. Den gang ser det imidlertid ut til at dersom det ille bare skjedde hyppig nok, sluttet det å bli regnet som ille. En tolkning av dette er at man utviklet et stockholmsyndrom overfor tilværelsen som sådan.

Et viktig skritt bort fra

denne tenkemåten ble tatt i 2018, med oppdateringen av Verdens helseorganisasjons diagnosemanual for sykdommer. I den nyeste utgaven (ICD-11) var «old age» for første gang lagt til som en egen diagnosekategori (MG2A). Selv om dette i ettertid har blitt betraktet som et vendepunkt, fikk det lite oppmerksomhet i samtiden.

Fra slutten av 2030-årene begynte forskningen å gi solide resultater. Dette ble, i sin tur, et kjærkomment bidrag til håndteringen av den stadig større andelen av befolkningen som var gamle og dermed pleietrengende. Frem til da hadde strategien for å møte det økte behovet for pleie vært å skape nye menneskebabyer med det formål for øye at de, fra 20-årsalderen og fremover, skulle pleie generasjonen som hadde satt dem til verden. Nå endret man strategi til å arbeide for å skille det å bli gammel fra det å bli pleietrengende. Forventningen om et vesentlig lengre livsspenn gjorde det også mulig å motivere et langt større segment av befolkningen til å bry seg om miljøutviklingen 100–200 år frem i tid. Fra 2050-årene ble tiltak for å stoppe den kroppslige forfallsprosessen regnet som like åpenbare goder som vaksiner mot meslinger, kopper, polio og covid. Dette er et av etterkrigsårhundrets mange eksempler på at det kunne gå bare noen tiår fra et standpunkt ble regnet som utenkelig til det ble ansett som en selvfølge. ■